

1. Бородин В. Автор-оповідач у поемі Т. Г. Шевченка "Сон" // Українська мова і література в школі. – 1997. – № 12. 2. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: Альтернативи, 2005. 3. Женетт Ж. Фигури. В 2-х т. – Т. 2. – М.: Изд-во Сабашниковых, 1998. 4. Чалий Д. В. Спроба ідейно-художнього аналізу поеми "Сон" // Збірник праць четвертої шевченківської конференції. – К.: Вид-во АН УРСР. – К., 1956. 5. Івакін Ю. О. Сатира Шевченка. – К., 1959. 6. Лотман Ю. М. Сон – семиотическое окно. – М., 1993. 7. Неупокоева І. Революційно-романтическая поэма первой половины XIX века. – М., 1971. 8. Рубчак Б. Іронічні ролі я в поезії "Кобзаря": профілі і маски // Слово і час. – 1993. – № 3. 9. Словник символів культури України / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Міленіум, 2002. 10. Современное зарубежное литературоведение (страны Западной Европы и США): концепции, школы, термины. – М.: Интрада, 1996. 11. Франко І. Я. Темне царство // Франко І. Я. Пов. збір. тв.: У 50 т. – Т. 26. – К.: Наукова думка, 1980. 12. Шевченко Т. Повне збір. творів: У 12 т. – Т. 1. Поезії, 1837–1847. – К.: Наукова думка, 1989. 13. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры. – 2003.

О. Щербакова, канд. філол. наук, доц.

ХРИСТИЯНСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОБЛЕМИ У ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ 1996–2009 рр.

У статті аналізуються інтерпретації такого важливого компонента літературно-мистецької творчості Тараса Шевченка, як християнські мотиви, сюжети й образи у літературній критиці 1996–2009 рр. Актуалізується питання впливу Біблії на християнський світогляд митця-мислителя.

Ключові слова: християнські мотиви, літературно-мистецька творчість Тараса Шевченка, літературна критика 1996–2009 рр., шевченкознавство, Біблія, релігійність і християнський світогляд митця.

В статье анализируются интерпретации такого важного компонента литературно-художественного творчества Тараса Шевченко, как христианские мотивы, сюжеты и образы в литературной критике 1996–2009 гг. Актуализируется вопрос влияния Библии на христианское мировоззрение художника-мыслителя.

Ключевые слова: христианские мотивы, литературно-художественное творчество Тараса Шевченко, литературная критика 1996–2009 гг., шевченковедение, Библия, религиозность и христианское мировоззрение художника-мыслителя.

The article deals with such important component of literary and artwork of Taras Shevchenko as Christian motives, ideas and images. The author brings the problem of influence of the Bible over the Christian outlook of Taras Shevchenko up to date.

Key words: Christian motives, literary and artwork of Taras Shevchenko, shevchenkovедение, Библия, religion and Christian outlook of poet.

Жива
Душа поетова святая,
Жива в святих своїх речах.
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах.
Тарас Шевченко
("Мені здається, я не знаю...")

До дослідження християнських мотивів, сюжетів та образів у творчості одного з найславніших синів-геніїв України повсякчас долучаються видатні, менш знані та початкуючі науковці усіх по- і післяшевченкових поколінь – філологи і філософи, богослови та історики, педагоги і культурологи, мистецтво- й музеєзнавці, державники і політики, громадські діячі тощо. На разі згадаймо серед досвідчених шевченкознавців в Україні та поза її межами (прізвища подані за абетковим принципом) Леоніда Андрієвського, Олександра Барвінського, Василя Барку, Леоніда Білецького, Тетяну Бовсунівську, Юрія Бойка, Василя Бородіна, Дмитра Бучинського, Володимира Гарбуза, Миколу Гнатишака, Григорія Грабовича, Тетяну Даренську, Івана Дзюбу, Василя Доманицького, Володимира Домашовця, Володимира Дорошенка, Михайла Драгоманова, Сергія Єфремова, Миколу Жулинського, Людмилу Задорожну, Світлану Задорожну, Юрія Івакіна, Ігоря Ісиченка, Євгена Кирилюка, Наталю Клименко, Григорія Клочка, Богдана Козака, Олександра Кониського, Гавриїла Костельника, Василя Липківського (митрополита), Жанну Ляхову, Тетяну Майданович, Євгена Маланюка, Дмитра Наливайка, Євгена Нахліка, Івана Огієнка (митрополита Іларіона), Глафіру Паламарчук, Василя Пахаренка, Леоніда Плюща, Мирослава Поповича, Ярослава Потапенка, Омеляна Прицака, Станіслава Росовецького, Галину Сагач, Людмилу Сак, Євгена Сверстюка, Григорія Семенюка, Олену Сицкову, Вадима Скуратівського, Валерію Смілянську, Дмитра Степовика, Івана Стуса (протоіерея), Віру Сулиму, Миколу Сумцова, Леоніда Ушкалова, Івана Франка, Ванду Чайковську, Ніну Чамату, Дмитра Чижевського, Юрія Шевельова, Михайла Шевченківа, Григорія Штона, Василя Щурата, Василя Яременка, Володимира Яніва й Володимира Яцюка. У працях цих та чи не усіх інших дослідників життєдіяльнісного шляху Тараса Шевченка так чи інакше поставало питання впливу Священного Писання і Передання на світогляд митця-мислителя та відображення такого впливу в його доробку. Так чи інакше мало не кожен із більш або менш рангованих пошукачів натхненної сили і Божественної таїни дорогоцінної Шевченкової спадщини з дитинства був причетним до незбагненного світу тернистого пізнання образу душі українського народу, який найглибше втілювала у собі, як на наше переконання, справжня людина-християнин – свідомо релігійна, щиро віруюча та глибоко побожна. Адже увесь життєвий і творчий шлях великого майстра духу, слова й пензля наскрізно пронизаний біблійною тематикою, релігійною символікою, церковною атрибутикою та євангельськими ідеалами віри, надії й любові.

Тож, ставимо за мету додати штрихи до інтерпретацій такого важливого компонента літературно-мистецької творчості Тараса Шевченка, як християнські мотиви, сюжети й образи у літературній критиці останніх чотирнадцяти років (1996–2009), задля чого актуалізуємо питання впливу Біблії на християнський світогляд митця-мислителя.

Дослідженню християнських мотивів у літературному (поетичному, прозовому, драматургічному) й мистецькому (малярському й графічному) Шевченковому доробку знаними ученими приділено чималої уваги. Авторитет їхніх імен і наукових розробок дозволяє визначити стратегічний напрямок перспективних планів для багатьох наступних дослідників. Скажімо, за 1996–2009 рр. вийшла ціла низка міждисциплінарних наукових і навчально-методичних праць, що потрапила до поля нашої уваги з огляду на завдання актуалізації питання дослідження впливу Біблії на християнський світогляд Тараса Шевченка. Серед цих праць (перелік подано у хронологічному порядку) виділимо наступні: книга Євгена Сверстюка "Шевченко і час" (К., 1996) [14], у якій автор продовжив виклад власної концепції Шевченкової творчості – особливо в есеї "Рік високого сонця" [14, 80–130] подано нове на той час прочитання Шевченка в ключі духовних псалмів; навчальний посібник Віри Сулими "Біблія і українська література" (К., 1998), у якому є розділ "Тарас Шевченко: кобзар, пророк, апостол" [16, 183–220], велична і співзвучна з поданою статтею монографія Василя Пахаренка "Незбагнений апостол" (Черкаси, 1999) [12] та монографія Валерії Смілянської і Ніни Чамати "Структура і смисл: Спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка" (К., 2000) [15], а також перевидане (Вінніпег, 1964) авторитетне дослідження Івана Огієнка (митрополита Іларіона) "Тарас Шевченко" (К., 2002) [11], де у розділі про релігійність поета чого вартують тільки назви підрозділів книги – "Релігійний стиль Шевченкових творів", "Витоки релігійності Шевченка", "У "Кобзарі" Бог – у всьому і скрізь", "Християнські святині", "Життя з Богом", "Церковне життя в "Кобзарі"", "Шевченкова моральна й релігійна наука", "Шевченкова "Марія"", "Благовіщення", "Акафіст Богородиці і "Марія"" тощо.

У контексті аналізу християнських мотивів, сюжетів та образів у творчості Тараса Шевченка привертають увагу дві кандидатські дисертації: Тетяни Даренської "Український образ світу в ключових символах поетичної творчості Тараса Шевченка" (К., 2002) [3] із дослідження ключових поетичних символів "Кобзаря" у їхній систематичній єдності, де за об'єкт дослідження взято поетичну творчість Тараса Шевченка, представлену текстами великого "Кобзаря", а за предмет – систему християнських мотивів у його творах як репрезентацію українського образу світу, та Світлани Гетьман "Просвітницький ідеал людини та його образна інтерпретація у повістях Т. Шевченка" (К., 2003) [2] із поданням синтетичного аналізу прозової спадщини Шевченка з погляду генези й становлення в ній концепції ідеальної людини, позначеної виразними просвітницькими рисами, де об'єктом слугують повісті "Наймичка", "Варнак", "Княгиня", "Музикант", "Капитанша", "Несчастный", "Художник", "Близнецы", "Прогулка с удовольствием и не без морали", із залученням його Щоденника й листів, а предметом – Шевченкова концепція ідеальної людини у контексті ідей Просвітництва та її образне втілення в його повістярській прозі на ґрунті української національної ментальності.

Виходить у світ перевиданий збірник афоризмів із творів Тараса Шевченка "Шевченкова криниця" (Львів, 1922) [21] та розлога стаття Леоніда Ушкалова "Гуманізм Тараса Шевченка" (обидві – К., 2003) [19], підготовлена на замовлення редакції "Шевченківської енциклопедії". Відзначимо також появу нового видання "Зібрання творів" Шевченка у шести томах (К., 2003) [17] у видавництві "Наукова думка" (Том 1: Поезія 1837–1847; Том 2: Поезія 1847–1861; Том 3: Драматичні твори. Повісті; Том 4: Повісті; Том 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. Буквар. Записи народної творчості; Том 6: Листи. Дарчі та власні написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю) як автентичного перевидання "Повного зібрання творів у двадцяти томах" (К., 2001)) та його доступної для користувача інтернет-версії. Це видання становить повне зібрання творів Тараса Шевченка і містить усю відому сьогодні його літературну спадщину, до нього входять також і творчі заготовки та підготовчі матеріали до нездійснених літературних творів Шевченка. Наступного року побачила світ ґрунтовна колективна монографія "Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2003)" (К., 2004) [5] Людмили Задорожної, Григорія Семенюка, Станіслава Росовецького, Ярослави Вільної, Світлани Задорожної та Валентини Гнатенко. Із найновіших видань з означеної проблематики назвемо видану магістерську роботу (1996) Михайла Шевченківа "Бог Суций у поезії Кобзаря (Про реальність Бога та Його місце в поезії Тараса Шевченка)" (Тернопіль, 2008) [20] та перевидану книгу "Тарас Шевченко" Івана Дзюби (К., 2008), який залишає у назві одного з розділів питання для розмислів – "Пророк? Волхв? Шаман?" [4, 665–668], проте, розмірковуючи над Шевченковою біографією, убачає усі інші його місії й обрання – власне у Поетові.

Принагідним для даного контексту вбачаємо окреслити перспективні плани відносно середнього та молодого покоління шевченкознавців, які намагаються заявити про себе з-поміж більш досвідчених – долучених до теми дослідження християнських мотивів, сюжетів та образів у Шевченковому спадку. Так, у програмах і матеріалах усіх шевченківських конференцій, симпозіумів чи конгресів за означений період можна виокремити "релігійні" мотиви й назви – такі, де є окремі слова чи словосполучення з християнськими поняттями, аби висновкувати зацікавленість цією міждисциплінарною проблематикою багатьох вітчизняних учених. Із їхнього числа назвемо імена таких літературознавців (також за алфавітом): згадуваної Тетяни Бовсунівської з "Поетикою християнського дива в "Кобзарі" Тараса Шевченка" (Черкаси, 2003), Олени Вареннікової зі статтю "С. Єфремов: всепрощення як домінанта світогляду Шевченка" (Чер-

каси, 2004), Ліни Вежель з матеріалом "Він вірував у силу слова Божого (Т. Шевченко крізь призму Гавриїла Костельника)" (Київ, 1999), також згадуваної Світлани Гетьман з "Просвітницькою основою Шевченкової естетики" (Черкаси, 2003), Анатолія Кузьмінського з "Людиною і нацією у системі духовних цінностей Т. Шевченка" (Черкаси, 2003), Жанни Ляхової з "Поемою Тараса Шевченка "Марія" в контексті фольклорної та літературної опозицій" (Черкаси, 2004), Миколи Павлюка з "Біблійними та фольклорними ремінісценціями у вірші Шевченка "І Архімед, і Галілей..." (Черкаси, 2004), Ярослава Розумного з "Поетом, розп'ятим на "ізмах"" (Нью-Йорк; Львів, 2001), Юлії Росовецької зі статтю "Про один з напрямів дослідження духовно-визвольного компонента світогляду Т. Г. Шевченка: поняття "Бог" у Кобзаревих поетичних контекстах" (К., 1998), Станіслава Росовецького з "Християнською легендою в поезії Шевченка: на матеріалі поеми "Іржавець"" (К., 2003), Юлії Теплої з "Християнсько-релігійними засадами творчості Т. Шевченка в оцінці західноукраїнської католицької критики (Г. Костельник, М. Гнатишак)" (Черкаси, 2004), Григорія Штоня з декількома матеріалами (усі три – 2000) – "Шевченко і нова українська література. Духовно-процесуальний аспект" (Кам'янець-Подільський), ""Кобзар" і Святе письмо" (Чернівці), "Духовний шлях Шевченка. Карб харизми" (Київ-Черкаси) та ін. Окремі публікації цих і багатьох інших шевченкознавців можна прочитати на шпальтах часописів "Біблія і культура", "Вечірній Київ", "Дивослово", "Київська старовина", "Літературна Україна", "Народна творчість та етнографія", "Наша віра", "Питання літературознавства", "Слово і час", "Сучасність", "Українська література", "Українська мова і література у школі", "Хроніка-2000" та різних студій чи збірках наукових праць і матеріалів.

Особливе місце у розвитку вітчизняного шевченкознавства посідають перші дванадцять випусків "Шевченкознавчих студій" Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (К., 1998–2009) [22], на сторінках яких чималої уваги приділено християнській проблематиці. Заслужують уваги роботи філологів, істориків і педагогів (також за алфавітом): Маргарити Бородінової з "Поезією Т. Шевченка у ракурсі рецепції образів та мотивів Старого Завіту" [22, Вип. 10, 8–13]; Надії Гаврилюк з ""Неофітами": вічне – національне – особисте" [22, Вип. 7, 24–29], Ірини Даниленко з "Молитвою в ліриці Тараса Шевченка" [22, Вип. 9, 16–20], Людмили Кисельової з "Шевченковими "Псалмами Давидовими" в історико-культурному контексті" [22, Вип. 3, 2001, 30–38], Надії Кузьменко з "Принципами відбору, структурування і способами пред'явлення інформації в "Букваре Южнорусском" Шевченка" [22, Вип. 5, 92–95], Марії Приходько з "Апокрифічними мотивами у поемі Тараса Шевчен-

ка "Марія": їхньою генезою і творчим переосмисленням у першій половині ХХ століття" [22, Вип. 11, 58–64], Миколи Сороки з його "До питання про релігійні погляди Тараса Шевченка" [22, Вип. 1, 91–104], Віри Сулими з "Біблійними географічними назвами як концептами і їх художньо-стилістичною функцією в поезії Тараса Шевченка" [22, Вип. 12, 163–172], Людмили Шевченко з "Лінгвістичною інтерпретацією символіки Тараса Шевченка: Сад" [22, Вип. 3, 134–141] й ін.

До означеної проблематики авторка поданої статті мала перше безпосереднє, доволі скромне, відношення, ще будучи аспіранткою Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (тема кандидатської дисертації "Проблема формування національної еліти України крізь призму преси 90-х років") й беручи участь у Шевченківській науковій конференції, що відображено у збірнику "Інформаційна сфера як духовне явище" (К., 1999) [6] через статтю "Шевченкова віра в людину в контексті проблем формування національної еліти України" [24, 72–78] із суголосним і для сьогодишньої теми Шевченковим епіграфом "В ком веры нет – надежды нет! / Надежда – Бог, а вера – свет". Розробка теми "Пробуджуюча сила і краса живого слова Тараса Шевченка", заявлена на Міжнародну наукову конференцію "Спадщина Т. Шевченка як націєтворчий чинник" (К., 12 березня 2003 р.) [3, 320], триває. У даному контексті згадаймо ще одну публікацію – "До проблеми пробудження сили духу "нових людей" і закладання новітніх ідей у Київському університеті як науковому, освітянському, культурному осередку формування української інтелігенції та національної еліти (декілька паралелей між минулим і майбутнім у риторичних аспектах)" [23, 91–102], написану до ювілею рідної alma mater (К., 2001), де за епіграф також править суголосне й сподівальницьке Шевченкове "Добрі жнива колись-то будуть"; а у розвитку основного змісту увага приділялася й постаті геніального українського поета, мислителя й художника [23, 95–97], який посідає особливе місце в історії нашого Університету та держави загалом. Цьогоріч – до ювілейних дат прижиттєвих виходів у світ Тарасового "Кобзаря" (1840 і 1860) – ще одна нагода долучитися [13, 6] до давнього і завжди неоднозначно сприйнятого наукового дискурсу у розвії шевченкознавчих думок і позицій стосовно неосяжної (з огляду на різновекторність) поданої теми.

Для досвідчених дослідників є очевидним розуміння й бачення Шевченка як істинного християнина, який виріс у духовній атмосфері народних традицій і християнської культури, що увійшла в основу його світовідчуття і світосприйняття; для нього Бог – непорушна святиня, щоденна молитва – органічна потреба духовного життя, а Біблія, що супроводжувала Шевченка усе життя, покладена ним в осно-

ву своєї життєтворчості, – вірна супутниця поета – "свята!", "божественна" і наймудріша книга, яка є джерелом невичерпної наснаги для його життєдіяльності і яку він називає "єдиним пристановищем, покровом та упованням" (повість "Варнак"). Для них є очевидним, що автор "Кобзаря" (як і переважна більшість тогочасного українського населення вважала себе християнами й орієнтувалася на християнські ідеали у своєму житті) свято дотримувався релігійних обрядів, уважав неділю "святою², Різдво Христове і Великдень – найбільшими святами свого народу, вчення Ісуса Христа – запорукою спасіння душі, самого ж Христа – "великомучеником святим", "пророком". Вони відзначають дуже характерну для Шевченка рису: у важкі хвилини перед ним завжди стояв Бог. Про це свідчить і той факт, що слово "Бог" у його творах зустрічається понад шістсот тридцять разів. Колись Микола Гнатшак склав таблицю "Християнські поняття та уявлення у творах Тараса Шевченка" (1936), за статистичними підрахунками якого є сім поем, в основі яких лежить біблійний сюжет; двадцять сім творів (сімнадцять псалмів і десять подражаній пророкам), у яких наявні довші поетичні молитви; сто п'ятдесят творів, де є вислови "молитися" і "Бога благати"; двадцять – з висловом "перехрестився" (автор-оповідач чи персонаж); кілька десятків творів з висловами "Господа благати" чи "Бога благати"; шість творів, де мовиться про Святе причастя; шістсот уживань у "Кобзарі" слова "Бог", у тому числі й "Ісус Христос"; сто сорок три твори, де згадано Бога; і двадцять п'ять разів у "Кобзарі" згадується Матір Божа. Іван Огієнко (митрополит Іларіон), підсумовуючи розділ своєї праці щодо релігійності Тараса Шевченка [11] окличним "Шевченко був віруючий!", стверджує, що "той був людиною щиро й глибоко релігійною, а його "нарікання" на Бога були випадковими і виходили виключно з його розпачу", спричиненого як важким життям України, так і своїм власним [11, 277–278].

Уже в своїх ранніх творах поет використовує загальноживані в народному мовленні риторичні звертання до Бога та вислови на кшталт: "Боже, Ти мій Боже!", "О Боже мій милий! Пошли ж Ти їй долю...", "О Боже мій милий! Така Твоя воля...", "Нехай тебе Бог прощає...", "Прийми, Боже, мою душу...", "Спитай Бога, чи діжду я...", "Голосна та правдива, як Господа слово..." тощо. Доводячи, що Шевченків гуманізм формувався передовсім у річищі християнської традиції, Леонід Ушкалов у розмислах про гуманізм Тараса Шевченка підкреслює тезу Леоніда Білецького – Шевченко після заслання є уже "переродженим християнином, який у нових творах пропагує християнські ідеї" [19]. Та й сам поет уважав, що десятирічне страждання за Уралом очистило його душу. У листі до А. І. Толстої (9 січня 1857 р., Новопетрівське укріплення) Шевченко писав: "Тепер тільки молюсь я и благодарю Его за бесконечную любовь ко

мне, за ниспосланное испытание. Оно очистило, исцелило моё бедное сердце. (...) Оно научило меня, как любить врагов и ненавидящих нас. А этого не научит никакая школа, кроме тяжелой школы испытаний и продолжительная беседа с самим собой. Я теперь чувствую себя если не совершенным, то, по крайней мере, безукоризненным христианином" [17, Т. 6, 119]. Звісно, зазначає Леонід Ушкалов, й у пізній Шевченковій поезії, можна знайти чимало апокаліптичних картин на взір "Осії. Глава XIV" з її глоризацією "правди-мсти" (нехай навіть ця "поезія ненависті" й випливала "з надміру любові"), однак назагал Шевченко стремить до всеосяжної людяності й гармонії [19]. В останній період творчості за мотивами Біблії Тарас Шевченко написав чимало творів, серед яких ціла низка величних поезій 1847–1861 рр., де чільне місце посідають "Подражаніє 11 псалму", "Ісаія. Глава 35", "Подражаніє Іезекіїлю. (Глава 19)", "Осія. Глава XIV (Подражаніє)" та ін. Що вже говорити про "Псалми Давидові", поеми Тараса Шевченка "І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє", "Марію", "Неофіти", "Іржавець", які наскрізно пронизані християнськими мотивами, сюжетами й образами та повсякчас стають предметами для аналізу багатьох вітчизняних шевченкознавців. Духовною присутністю Біблії проникнуті проза (щоденник, листи, автобіографія і навіть археологічні нотатки) та драматургія ("Назар Стодоля") Тараса Шевченка.

До штрихів з впливу Біблії на релігійність і християнський світогляд Тараса Шевченка та відображення цих чинників у життєдіяльності славного українського митця можна додати й наступні. До усіх своїх великих літературних творів Шевченком підібрано саме біблійні епіграфи, з вивчення яких, на слушну думку Євгена Сверстюка, й потрібно було б починати знайомство з його творчістю [14, 53]. Мистецька колекція (олійні картини, акварелі, сепії, офорти, малюнки) нараховує багато робіт на символічну – біблійну – тематику, наприклад: із фоторепродукцій згадаймо "Зняття з хреста Спасителя" (з гравюри), "Юдіф і Олоферн" (з картини олійними фарбами Дораса Верне); із його малюнків – "Воскресіння Христа", "Розп'яття Христа", "Св. апостол Петро"; "Суботове. Церква гетьмана Хмельницького, Коло Седнева", "Воздвиженський монастир у Полтаві", "Видубецький монастир у Києві", "Костьол у Києві", "Аскольдова могила", чотири малюнки Почаївської лаври тощо [1, 346–354]. Чи згадати, що у Новопетровському укріпленні Шевченко створив, зокрема, незавершену серію викривальних малюнків "Притча про блудного сина", визнану одним із найвищих здобутків у світовому мистецтві середини XIX ст. Та й в Україні Шевченко багато малював, виконав ескізи до альбому офортів "Живописная Украина" (Петербург, 1844) [18],

який задумав як періодичне видання, присвячене історичному минулому й сучасному народному побуту України; хоча й вийшов єдиний випуск цього альбому. А його два "Старці на кладовищі"?.. (обидва – 1859), що в літературі відоміші за назвами "Сторож на кладовищі" [7, 12] та "Українець-богомалець" [8, 12] з явними ознаками зовнішньої схожості на Тараса Григоровича. Згадаймо також, що напристанок його життєвого шляху (і це вельми характерно у нашому контексті) побачило світ не тільки нове видання "Кобзаря" (1860), а й було випущено окремою книжкою Шевченків "Букварь южнорусский" – посібник для навчання у недільних школах України, що на початку 1861 р. побачив світ і виданий коштом автора накладом десять тисяч примірників, де поряд із думами та народними прислів'ями він уміщає уривки з декількох псалмів та молитви, сподіваючись, що вони сприятимуть вихованню добрих та нелукавих людей із чистим серцем, і турбуючись про поширення посібника в Україні.

Усе життя великого Кобзаря – від першої церковної згадки у метричній книзі села Моринці Звенигородського повіту Київської губернії із записом про народження "сина Тараса" (25 лютого 1814 р.) та уточненням "Молитвовал і крестил иерей Алексей Базаринский" [10, 9] через передостанні обнадійливі наміри побудувати-таки свою хату, "щоб робоча була дубова та круглий ґанок скляний на Дніпро" (із листа до В. Г. Шевченка (18 лютого 1860 р., С.-Петербург)) [17, Т. 6, 197], де тепер знайшов омріяне колись "тихе пристанище і спокій коло Канева" на Чернечій горі "батько Тарас", до якого тисячами людей приїждять для неспинного й усенародного пошанування та до останнього запису священника Денисова про смерть і похорон Т. Г. Шевченка у Петербурзі зі свідоцтвом про те, що "Тарасій Шевченко цього 1861 року 26 лютого волею Божою помер ... і цього ж лютого 28 дня похований на Смоленському православному кладовищі" [10, 90], та з подальшими розголосами трагічної звістки у пресі та перипетіями його перепоховання на рідних Дніпрових схилах. Як і уся творчість живописця за професією і поета за покликанням – від першого (із благально-дружнім зверненням-захистом "О Боже мій милий! За що ти караєш її, молоду?... Прости сироту!" у поемі "Причинна" (1837 р.)) й до останнього поетичного твору (із утихомирливо-братерським закликком-пропозицією "На той світ, друже мій, до Бога, почимчикуєм спочивать" у вірші "Чи не покинуть нам, небого..." (14-15 лютого 1861 р.)) та останнього автопортрета (січень-лютий, 1861), записаного у передчутті близького кінця ("...утомився, наче копу жита одним заходом змолотив" (із листа до В. Г. Шевченка (29 січня 1861 р., С.-Петербург)) [17, Т. 6, 220]). – Відтак усі етапи та знакові події життєдіяльнісного шляху справжнього Митця наскрізно

пронизані біблійною тематикою, релігійною символікою, церковною атрибутикою та євангельськими ідеалами віри, надії й любові.

Отож, у попередньому викладі додано штрихів до інтерпретацій такого важливого компонента літературно-мистецької творчості Тараса Шевченка як християнські мотиви, сюжети й образи у літературній критиці останніх чотирнадцяти років (1996–2009) та актуалізовано питання дослідження впливу Біблії на християнський світогляд великого майстра духу, слова й пензля.

1. *Анісімов В., Середа Є.* Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. – 2-ге вид., доп. – К.: Дніпро, 1976. – С. 339–354.
2. *Гетьман С. В.* Просвітницький ідеал людини та його образна інтерпретація у повістях Т. Шевченка: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / С. В. Гетьман; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2003. – 19 с.
3. *Даренська Т. В.* Український образ світу в ключових символах поетичної творчості Тараса Шевченка: Автореф. дис... канд. філол. наук: 09.00.12 / Т. В. Даренська; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 18 с.
4. *Дзюба І. М.* Тарас Шевченко. Життя і творчість. – 2-ге вид., доопр. – К.: ВД "Києво-Могилянська академія", 2008. – 718 с.
5. *Задорожна Л. М., Семенюк Г. Ф., Росовецький С. К.* та ін. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2003): Колективна монографія / Л. М. Задорожна, Г. Ф. Семенюк, С. К. Росовецький, Я. В. Вільна, С. В. Задорожна, В. І. Гнатенко. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – 322 с.
6. *Інформаційна сфера як духовне явище* / За ред. А. Москаленка. – К.: Центр вільної преси, 1999. – 121 с.
7. *Каталог предметів* малорусської старини і рідкостей колекції В. В. Тарновського. – Вып. I. – К., 1893. – С. 12.
8. *Малюнки Тараса Шевченка.* – Вип. I. – 1911. – С. 12.
9. *Матеріали чотирнадцятої наукової Шевченківської конференції:* У 2 кн. – Кн. 1. – Черкаси: Брама; Видавець Вовчок О. Ю., 2003. – 192 с.
10. *Національний музей Тараса Шевченка:* Альбом-путівник. – К.: СИМВОЛ-Т, 2009. – 96 с.
11. *Огієнко Іван (Митрополит Іларіон).* Релігійність Тараса Шевченка // Огієнко Іван (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко / Упоряд., авт. передм. і коментарів М. С. Тимошок. – К.: Наша культура і наука, 2002. – С. 167–284.
12. *Пахаренко В. І.* Незбагнений апостол. – 2-ге вид., доповн. – Черкаси: БРАМА-ІСУЕП, 1999. – 296 с.
13. *Програма Всеукраїнської наукової конференції,* присвяченої 196-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – К., 2010. – 21 с.
14. *Сверстюк Євген.* Шевченко і час. – К.: Воскресіння, 1996. – 160 с.
15. *Смілянська В. Л., Чамата Н. П.* Структура і зміст: Спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка: Монографія. – К.: Вища шк., 2000. – 207 с.
16. *Сулима В. І.* Тарас Шевченко: кобзар, прок, апостол // Сулима В. І. Біблія і українська література: Навч. посібник. – К.: Освіта, 1998. – С. 183–220.
17. *Тарас Шевченко.* Зібрання творів: У 6 т. – К.: Наук. думка, 2003 (теж саме: <http://litopys.org.ua>).
18. *Тарас Шевченко.* Повне зібрання творів в десяти томах. – К., 1963. – Т. 10: Живопис, графіка 1857–1861.
19. *Ушкалов Леонід.* Гуманізм Тараса Шевченка. – К., 2003 (теж саме: <http://profesor-ushkalov.narod.ru/humts.htm>).
20. *Шевченків Михайл.* Бог Суцый у поезії Кобзаря (Про реальність Бога та Його місце в поезії Тараса Шевченка). – Тернопіль: Астон, 2008. – 168 с.
21. *Шевченкова криниця:* Зб. афоризмів із творів Тараса Шевченка / Вступ. слово Л. І. Андрієвського; упоряд. В. Дорошенко, Т. В. Майданович. – 2-ге вид., доопрац. – К.: Криниця, 2003. – 256 с.: портр. – (Сер. "Скарби Тарасової Гори").
22. *Шевченкознавчі студії:* Зб. наук. праць. – Вип. 1 – 12. – К.: ВПЦ "Київський університет", 1998–2009.
23. *Щербакова О. А.* До проблеми пробудження сили духу "нових людей" і закладання новітніх ідей у Київському університеті як науковому, освітянському, культурному осередку формування української інтелігенції та національної еліти (декілька паралелей між минулим і майбутнім у риторичних аспектах) // Наук. записки Ін-ту журналістики. – К., 2001. – Т. 5: жовт.–груд. – С. 91–102.
24. *Щербакова Олена.* Шевченкова віра в людину в контексті проблем формування національної еліти України // Інформаційна сфера як духовне явище / За ред. А. Москаленка. – К.: Центр вільної преси, 1999. – С. 72–78.

О. Яровий, канд. філол. наук, доц.